

ἡ πρᾶξις οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐφηρμοσμένη θεωρία. Μόνον διὰ τῆς συνενώσεως ἀμφοτέρων θὰ ἔλθωμεν εἰς «ψηλαφητὴν γνῶσιν» καὶ θὰ διαφύγωμεν τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ ἐκτραπῶμεν εἰς φαντάσματα, νὰ σχηματίσωμεν δηλονότι θεωρήματα ἀλλότρια τῆς ἐμπειρίας¹.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἰατρικὴ ἔχει ἔρεισμα τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως, τουτέστι τὴν φιλοσοφίαν. Ἔργον τῆς φιλοσοφίας εἶναι νὰ μεταβιβάσῃ τὴν ἔξω φύσιν εἰς τὴν ἔσω, τὸν μέγαν κόσμον εἰς τὸν μικρόν, νὰ νοήσῃ τὴν ἔξω φύσιν, νὰ καταστῇ αὐτὴ (ἡ φιλοσοφία) ἡ ἀόρατος φύσις· «τί ἄλλο εἶναι ἡ φύσις ἢ ἡ φιλοσοφία; τί δ' ἄλλο εἶναι ἡ φιλοσοφία ἢ ἡ ἀόρατος φύσις;»². Καὶ ἐπειδὴ αἱ δύο φύσεις, οἱ δύο κόσμοι, εἶναι κατὰ τὰ εἰρημένα συναφεῖς, δύναται εὐλόγως νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ κατοπτρισμοῦ τοῦ σύμπαντος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ πάλιν ἡ γνῶσις τοῦ κατοπτρισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ σύμπαντι³. Εἶναι δὲ ἡ φύσις, ἧς τὴν γνῶσιν ἐπιδιώκει ἡ φιλοσοφία, τὸ σύμβολον καὶ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ θείου πνεύματος· ἵνα ἐκείνην κατανοήσωμεν ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτῆς οὐσίᾳ, πρέπει νὰ λάβωμεν ἐσωτερικὴν κάθαρσιν καὶ γίνωμεν ἄξιοι τοῦ θείου φωτισμοῦ. Διότι ὁ θεὸς ἀποκαλύπτει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ ἑαυτοῦ ἔργα καὶ φωτίζει τὸν νοῦν πρὸς ἀληθῆ γνῶσιν· πᾶσα τέχνη καὶ ἐπιστήμη κατάγεται ἐκ τοῦ θεοῦ, ἐπιτυγχάνεται διὰ θείου φωτισμοῦ⁴.

3. Κοσμολογία. Ὁ θεὸς ὑπάρχει ἡ πηγὴ πάσης οὐσίας καὶ πάσης γνώσεως. Πάντα τὰ γενόμενα ἔπειτα ὄρατὰ ἦσαν τὸ κατ' ἀρχάς, ἐν σπέρματι (σπερματικῶς), ἀόρατα ἐν τῷ θείῳ βυθῷ· διὰ δὲ τοῦ δημιουργικοῦ λόγου «γεννηθήτω» (*fiat*), τουτέστι διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ θείου θελήματος, ἐγένετο ἡ πρώτη ὕλη τοῦ

1. De morb. caduc. 1 σ. 616. Chirurgia magna, τ. 3, σ. 78 ἐξ.

2. Paragr. σ. 23. 37. Ὁ γινώσκων τὰ πράγματα ἔχει ταῦτα ἀόρατα ἐν ἑαυτῷ, εἶναι καθαρὸν κάτοπτρον αὐτῶν. Ὁ φιλόσοφος θὰ ἀγάγῃ εἰς τὸν μικρόν κόσμον τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ θὰ εὕρισκῃ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅ,τι καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. (Αὐτ. 24. 31).

3. Αὐτ. σ. 206.

4. Liber de imagin. 9, σ. 389. Labyr. med. 1, σ. 266.

κόσμου (*prima materia*). Πάντα δηλαδή τὰ δημιουργήματα ἔχουσι μίαν μόνην κοινήν ἔνυλον ἀρχήν, τὴν πρώτην ὕλην (μέγας *Limbus, Ulindos*), τὸ ἀρχέγονον ὕδωρ (*Uliaster*), ἐν ᾧ ἐξ ἀρχῆς περιείχοντο τὰ σπέρματα πάντων. Ἦτο δὲ ἡ ἔνυλος ἐκείνη ἀρχὴ ἄληπτος, ἄνευ εἶδους, ἄνευ ιδιότητος καὶ χροιάς, δὲν ὠμοίαζε πρὸς οὐδὲν δημιούργημα, δὲν ἦτο ὠρισμένον δημιούργημα ἀλλ' ἄμορφον μηδέν, ἡ ἀριστοτελικὴ πρώτη ὕλη (*materia prima*), «μέγα μυστήριον» (*mysterium magnum*). Ἐξ ἐκείνης λοιπὸν τῆς ἐνύλου καὶ ἀμόρφου ἀρχῆς προῆλθε διὰ χωρισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως, ὑπὸ τὴν «ἐπόασιν» τοῦ πνεύματος, σύμπας ὁ κόσμος¹. Κατὰ πρῶτον ἐδημιουργήθησαν ἐκ τῆς ἀρχεγόνου ὕλης τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὸ ὕδωρ καὶ ἡ γῆ, ὁ ἀήρ καὶ τὸ πῦρ². Ἐκ τούτων τὸ μὲν πῦρ ἀνῆλθε πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐσχημάτισε τὸν αἰθέρα, τὸ δὲ ὕδωρ συνέρρευσε ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἀπετέλεσε τὴν θάλασσαν· ἡ γῆ κατέπεσεν εἰς τὸ βάθος καὶ ἐγένετο ἡ ἠπειρος (ξηρά), τέλος δὲ ὁ ἀήρ ὑπελείφθη ἐν τῷ μέσῳ ὡς κενόν. Καὶ αὕτη μὲν ἦτο ἡ πρώτη δημιουργία. Ἡ δὲ δευτέρα δημιουργία παρήγαγεν ἐκ μὲν τοῦ πυρὸς (αἰθέρος) τοὺς ἀστέρας, ἐκ δὲ τοῦ ἀέρος τὰ στοιχειώδη πνεύματα, ἐκ δὲ τοῦ ὕδατος τὰ ἔνυδρα, ἐκ δὲ τῆς γῆς τὰ ἐπίγεια, εἴτε ἀναίσθητα εἴτε αἰσθητικά, δημιουργήματα. Τελευταῖος ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα τοῦ θεοῦ καὶ ὡς μικρὸς κόσμος ἐτέθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγάλου κόσμου, ὧν ὁ τελικὸς τῆς δημιουργίας σκοπός³.

Ὁ ὅλος κόσμος παρεικάζεται πρὸς ὦν, οὗ μέρη εἶναι τό τε κέλυφος καὶ τὸ λεύκωμα καὶ ὁ κρόκος καὶ ὁ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ μορφούμενος νεοσσός. Πρὸς τὸ κέλυφος ἀντιστοιχεῖ τὸ μέγα χάος, τὸ «μέγα μυστήριον», ὅπερ κατὰ τὰ εἰρημένα εἶναι οὐδὲν ἄλλο ἢ

¹. *Paramirum*, τόμ. 2, σ. 72. *Philos. ad Athenienses*, τ. 2, σ. 1 ἐξ. *Vom Podagra* σ. 565. 581.

². Ἐκαστον τῶν τεσσάρων στοιχείων δεσπόζεται ὑπὸ στοιχειωδῶν πνευμάτων, ἦτοι ἡ μὲν γῆ ὑπὸ γνώμων ἢ πυγμαίων, τὸ δὲ ὕδωρ ὑπὸ νυμφῶν, ὁ δὲ ἀήρ ὑπὸ σιλφῶν, τὸ δὲ πῦρ ὑπὸ σαλαμανδρῶν. Τὰ πνεύματα ταῦτα θεωροῦνται οὐχὶ ὡς προσωπικὰ δαιμόνια ὄντα ἀλλ' ὡς δυνάμεις ἢ λεπταὶ ὕλαι.

³. *De natura rerum* τ. 1, σ. 903. *De pestil.* τ. 1, σ. 329. *Phil. sag.* σ. 390.

ἡ ἀρχέγονος καὶ ἀειδῆς ὕλη· καὶ ὅπως τὸ κέλυφος συνέχει τὸ ὦν, οὕτω καὶ τὸ χάος τὸν ὅλον κόσμον. Πρὸς δὲ τὸ λεύκωμα τοῦ ὦου ἀντιστοιχεῖ ἡ ἀνωτέρα σφαῖρα, συνεστῶσα ἐκ τῆς σφαίρας τοῦ πυρὸς ἢ αἰθέρος μετὰ τῶν ἀστέρων καὶ ἐκ τῆς σφαίρας τοῦ ἀέρος. Ὅπως τὸ λεύκωμα περιβάλλει καὶ συνέχει τὸν κρόκον, οὕτω καὶ ἡ ἀνωτέρα ἐκείνη σφαῖρα περιέχει καὶ συγκρατεῖ τὴν κατωτέρα, τὴν σφαῖραν δηλονότι τοῦ ὕδατος καὶ τῆς γῆς. Ὁ ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης εὕρισκόμενος ἄνθρωπος ὁμοιάζει πρὸς τὸν νεοσσόν, ὅστις ἐν τῷ μέσω τοῦ κρόκου ζῆ καὶ ἐκ τούτου τρέφεται ¹. Πάντα δὲ τὰ μέρη τοῦ μεγάλου κόσμου διατελοῦσιν ἐν παντελεῖ πρὸς ἀλληλα ἁρμονία· ἡ ἀνωτέρα σφαῖρα ἀπεικονίζεται ἐν τῇ κατωτέρᾳ, τὸ γενικὸν ἐν τῷ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευομένῳ μερικῷ. Εὐλόγως, διότι ὁ μέγας κόσμος καὶ οἱ ἐν αὐτῷ περιεχόμενοι ἀπειράριθμοι μικροὶ κόσμοι εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ θεία δημιουργία, ἐκ δὲ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προέλθωσιν ἀνόμοια. Ὅθεν πρὸς ἕκαστον ὄρυκτόν, πρὸς ἕκαστον λίθον, πρὸς ἕκαστην βοτάνην καὶ πρὸς ἕκαστον ζῶον ἐπὶ τῆς γῆς ἀντιστοιχεῖ ἄστρον τι ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰνάπαλιν. Ἰδίᾳ δ' ἕκαστον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἔχει ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἔξω κόσμου καὶ εὕρσκεται ἐν ἀδιαλείπτῳ πρὸς αὐτὸ συναφείᾳ. Ἡ καρδία, φέρ' εἰπεῖν, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν ἥλιον, ὁ ἐγκέφαλος πρὸς τὴν σελήνην, ὁ σπλῆν πρὸς τὸν ἀστέρα Κρόνον, τὸ ἥπαρ πρὸς τὸν Δία καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς· ἕκαστον δὲ πάλιν τῶν σπλάγγνων τούτων εἶναι συγγενές πρὸς ὄρυκτά, πολυτίμους λίθους, φυτά, χρώματα, ὀσμάς, ἅτινα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς οὐράνια σώματα ².

Πρωτογενῆ εἶδη. Μεταξὺ τῶν τεσσάρων στοιχείων καὶ τῆς πρώτης ὕλης μεσολαβοῦσι τὰ πρωτογενῆ εἶδη αὐτῆς (*species primigeniae*), αἱ θεμελιώδεις δηλονότι πάντων τῶν δημιουργημάτων ἀρχαί· αὗται εἶναι τρεῖς, τὸ θεῖον (*Sulphur*), ὁ ὑδράργυρος (*Mercurius*) καὶ τὸ ἅλας (*Sal*), κύριαι ὑποστάσεις, πρῶ-

¹. *Paramirum* σ. 7. 208. 213.

². *Paramirum*, σ. 103. 14. *De pestil.* σ. 339.

ται οὐσίαι καὶ ἔσχατα συστατικά, εἰς ἃ ἄγει ἡ ἀνάλυσις¹. Τὰ πρωτογενῆ εἶδη θεωροῦνται οὐχὶ τόσον ὡς σωματικαὶ οὐσίαι, ὡς αἱ ὁμῶνυμοι ἐμπειρικαὶ ὕλαι, ὅσον ὡς δυνάμεις ἢ πνεύματα· ὑδράργυρος μὲν εἶναι τὸ ποιοῦν τὰ σώματα ὑγρά, θεῖον δὲ τὸ ἀναφλέγον τὰ σώματα, ἄλας δὲ τὸ ποιοῦν αὐτὰ στερεά. Ἐκ τούτων, κατὰ διαφόρους ἀναλογίας συναπτομένων, προέρχονται τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ πάντα καθόλου τὰ σώματα· ὑπάρχουσι καὶ τὰ τρία ἐκεῖνα ἐν πᾶσι καὶ ἀποτελοῦσι πάντα· ἄνευ θείου οὐδεμία γίνεται αὔξησις καὶ ἐπίδοσις, ἄνευ ὑδραργύρου οὐδεμία ὑγρότης, ἄνευ ἄλατος οὐδεμία στερεότης. Ἐν ἐκάστῳ ἄρα ὄντι ὑπάρχουσι καὶ τὰ τρία πρωτογενῆ εἶδη, εἰ καὶ μηδέποτε γινώσκονται καθ' ἑαυτὰ μηδ' ἐποπτεύονται ἀμέσως πλὴν ἐν τῷ πυρί. Ἐν τῷ πυρί τὸ μὲν καιόμενον καὶ καταναλισκόμενον εἶναι τὸ θεῖον, τὸ δὲ καπνίζον καὶ ἀνυψούμενον εἶναι ὁ ὑδράργυρος, τὸ δὲ γινόμενον τέφρα εἶναι τὸ ἄλας. Ἐὰν αἱ τρεῖς ἀρχαὶ ὑπάρχωσιν ἐν τινι ὄντι ἡνωμένα καὶ δὴ κατὰ προσήκουσαν ἀναλογίαν, τὸ ὄν ἀπολαύει ὑγιείας καὶ προκοπῆς· ἐὰν δὲ τούναντίον εἶναι διηρημένα καὶ κεχωρισμένα, τὸ σῶμα κατατρύχεται ὑπὸ ἐμφυλίου πολέμου (*bellum intestinum*), διαλύεται καὶ φθείρεται².

Ἄρχεὺς. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἀρχῶν, τῶν πρωτογενῶν εἰδῶν τῆς πρώτης ὕλης, ἐγένοντο διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ θείου πνεύματος τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἐν οἷς ὑπάρχουσιν ὡσαύτως τὰ εἰρημένα εἶδη, πλὴν κατὰ διάφορον κρᾶσιν ἐν ἐκάστῳ. Τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν καὶ ἀφορμὴν εἰς γένεσιν τῶν καθ' ἕκαστα ὄντων, ἐνῶν ἐκαστον τῶν στοιχείων καθίσταται οἶονεὶ μήτηρ καὶ τροφὸς ὠρισμένων πραγμάτων. Ἴνα δ' ἐκ τῶν στοιχείων σχηματισθῶσι τὰ ἐπὶ μέρους ὄντα, προσαπαιτεῖται δρῶσα δύναμις, ἣτις παρασκευάζει τὴν ὑπὸ τοῦ οἰκείου στοιχείου παρεχομένην ὕλην καὶ ποιεῖ κατάλληλον τὴν γένεσιν ἐκάστου ὄντος. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος δύναμις, καλουμένη ἀρχεὺς (ἀρχουσα), εἶναι τὸ ζωοποιὸν πνεῦμα τοῦ στοιχείου· δὲν εἶναι προσωπικὸν πνεῦμα ἀλλ' ἀπλῶς ζωτικὴ

¹. Meteor. σ. 72. de pestil. τ. 1, σ. 328. Paramir. σ. 73.

². Paramir. σ. 27. 28 ἐξ. 38 ἐξ.

καὶ δημιουργικὴ δύναμις, ἀνεπιγνώστως καὶ ὀρμεμφύτως ἐνεργούσα¹. Ὁ ἀρχεὺς οὐ μόνον προπαρασκευάζει τὴν ὕλην τοῦ στοιχείου πρὸς γένεσιν τῶν ὄντων ἀλλὰ καὶ ἐμποιεῖ αὐτοῖς τὴν ἐνδόμυχον ἐκείνην μορφωτικὴν ἀρχήν, ἣτις κατευθύνει τὴν διάπλασιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῶν καὶ ὀδηγεῖ ἕκαστον τούτων εἰς τὸν σκοπὸν². Τοιούτῳ τρόπῳ ἕκαστον ὄν ἐχει τὸν ἑαυτοῦ ἀρχέα, ὅστις εἶναι ἡ μορφωτικὴ καὶ ζωτικὴ ἀρχή, ἡ «πέμπτη οὐσία» (*quinta essentia*), τὸ μόνον ἐνεργοῦν, ἐν ᾧ περ ἐμπεριέχονται τὰ μυστικά (*arcana*), αἱ θεραπευτικαὶ δυνάμεις ἑκάστου ὄντος (ὄρυκτοῦ, εὐγενοῦς λίθου, φυτοῦ καὶ τῶν τοιούτων)³. Λοιπὸν ἕκαστον ὄν ζῆ⁴ καὶ ἐχει κυρίαν οὐσίαν οὐχὶ τὴν ὕλην αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν μορφωτικὴν δύναμιν, τὸ ζωτικὸν πνεῦμα, τὸν «ἀρχέα».

Κατὰ τὰ εἰρημένα, πάντα τὰ ὄντα ἐχουσιν ἕκαστον τὸν ἑαυτοῦ ἀρχέα καὶ ἀνάγονται εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἅτινα ἐχουσι καὶ αὐτὰ ὡσαύτως τοὺς ἑαυτῶν ἀρχεῖς. Ἐκ τοῦ ὕδατος προῆλθον τὰ ὄρυκτά, μέταλλα καὶ λίθοι, ἐκ δὲ τῆς γῆς τὰ φυτὰ καὶ ἔπειτα τὰ ζῶα. Τὰ ζῶα εἶναι αἰσθητικὰ δημιουργήματα, συνεστῶτα ἐκ θνητοῦ ἀερώδους ἢ πυρώδους πνεύματος καὶ φθαρτοῦ σώματος, ὕπερ ἀποτελεῖται ἐκ γῆς καὶ ὕδατος καὶ χρησιμεύει ὡς ἐνδιαίτημα τοῦ πνεύματος ἐκείνου⁵. Ὅπως δ' εἰς ἕκαστον λίθον καὶ φυτὸν οὕτω καὶ εἰς ἕκαστον ζῶον ἀντιστοιχεῖ ὠρισμένον ἄστρον, ὅπερ

¹. Ἡ δύναμις αὕτη, ὁ ἀρχεὺς, εἶναι λεπτὴ τις, αἰθερία οὐσία, ὑπομιμνήσκουσα τὸν αἰθέρα, «τὸ πέμπτον σῶμα» τοῦ Ἀριστοτέλους.

². *Meteor.* σ. 72 ἐξ. 79 ἐξ. *Phil. ad Athen.* σ. 13. *De gradibus et compositionibus receptorum naturalium*, τόμ. 1. σ. 956.

³. Ἐὰν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀποχωρισθῶσι τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, θὰ ὑπολειφθῆ ἡ ἐν αὐτοῖς λανθάνουσα ἐνδόμυχος δύναμις, ἡ «πέμπτη οὐσία». (*Libri io Archidoxeos, de mysteriis naturae*, 1. σ. 796 ἐξ. *Paragr.* σ. 37. 40, 64 ἐξ.).

⁴. Ἡ ζωὴ τῶν ὄντων τρέφεται καὶ διατηρεῖται κυρίως ἐκ τοῦ οἰκείου στοιχείου· ἕκαστον δέ, ὅταν ἀποθάνῃ, ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ στοιχεῖον. (*De nat. rerum* σ. 889. *De mineralibus*, 2, σ. 131).

⁵. *Paramirum* σ. 41. *De pestil.* σ. 330 ἐξ.

ἀσκεῖ ἀνάλογον ἐπίδρασιν ¹. Ὑπὲρ τὰ ἄλλα δημιουργήματα ἴσταται ὡς κορωνὶς τῶν ὀρατῶν ὄντων ὁ ἄνθρωπος.

4. Ἀνθρωπολογία. Ὁ ἄνθρωπος, ὢν τὸ τελειότατον τῶν δημιουργημάτων, κοσμεῖται διὰ πάντων τῶν προτερημάτων τῶν πρὸ αὐτοῦ γενομένων πλασμάτων τοῦ μεγάλου κόσμου· ὅ,τι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἀναφαίνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ². Ὁ μέγας κόσμος ἀποτελεῖται ἐκ δύο συστατικῶν μερῶν, δηλαδή ἐκ τοῦ «ὀρατοῦ, ληπτοῦ καὶ αἰσθητοῦ» καὶ ἐκ τοῦ «ἀόρατου καὶ ὑπεραισθητοῦ»· ἐκεῖνο μὲν τὸ μέρος εἶναι ὁ ὀρατὸς κόσμος τῶν φαινομένων, ὁ γήϊνος κόσμος, τοῦτο δὲ εἶναι ἢ οὐράνιος ἢ ἀστερώδης φύσις, ὁ ἀστρικός κόσμος· τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος εἶναι ὑπέρτερον καὶ ἀποτελεῖ οἶονεὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν ἐκεῖνου ³. Κατὰ παραπλήσιον τρόπον καὶ ὁ μικρὸς κόσμος, ὁ ἄνθρωπος, συνέστηκεν ἐκ δύο μερῶν, τουτέστιν ἐκ τοῦ ὀρατοῦ καὶ γήϊνου σώματος καὶ ἐκ τοῦ ἀόρατου καὶ ἀστρικοῦ πνεύματος, ὅπερ εἶναι ἢ ζωτικὴ δύναμις ἐκεῖνου ⁴. τὸ μὲν σῶμα κατὰγεται ἐκ τῶν στοιχείων τὸ δὲ πνεῦμα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τῆς ἀστερώδους φύσεως ⁵. Πρὸς τελείωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ διάκρισιν ἀπὸ τῆς ζωώδους προστίθεται εἰς τὰ δύο ἐκεῖνα μέρη ἢ ἀθάνατος

¹. De fund. sap σ. 328. 332.

². Σύνολος ὁ ἔξω κόσμος, οἱ ἀστέρες καὶ τὸ στερέωμα, ἐμπεριέχεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. (De imaginibus, κεφ. 12). Ὁ θεὸς ἐποίησεν ἐκ τοῦ μηδενὸς τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν καὶ τὰ λοιπὰ δημιουργήματα· τελευταῖον δ' ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἰλύος τῆς γῆς (limus terrae), ἥτις εἶναι περίληψις πάντων τῶν σωμάτων. (Phil. sag. 2, σ. 28 ἐξ.).

³. De pestil. σ. 381 Phil. sag. σ. 339 ἐξ.

⁴. Τὸ σῶμα ἄνευ τοῦ πνεύματος θά ἦτο νεκρόν· ἐγένετο δὲ ὅπως ὑπηρετῆ καὶ χρησιμεύη ὡς ὄργανον τοῦ πνεύματος. (De nat. rerum, σ. 277 ἐξ.).

⁵. Ἀκριβέστερον εἰπεῖν τὸ πνεῦμα εἶναι καὶ αὐτὸ σωματικῆς φύσεως πλὴν ὅτι εἶναι λεπτόν καὶ ἀόρατον, ἦτοι ἀστρικόν καὶ αἰθέριον σῶμα. Συνίσταται δ' ἐκ πολλῶν πνευμάτων, φιλικῶς ἢ ἐχθρικῶς πρὸς ἄλληλα διακειμένων καὶ μὴ χρηζόντων τῆς μεσιτείας τοῦ ἀδρού καὶ στοιχειώδους σώματος. (Ὡς πνεύματα τοιαῦτα θεωρεῖ ὁ Παράκελσος τὰ διανοήματα τὰ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ σῶμα σχηματιζόμενα). Phil. sag. 339 ἐξ. 350 Param. σ. 49 ἐξ.

ψυχή, ἥτις εἶναι ὑπερφυσικῆς οὐσίας, κατάγεται ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ ἀνυφοῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς γνῶσιν καὶ ἀγάπην τοῦ θεοῦ. Ἡ ψυχή ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ οὐσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔχει ἔδραν τὸ μέσον τῆς καρδίας. Τὸ δὲ ἀστερωδες πνεῦμα ἐδρεύει ἐν τῷ περικαρδίῳ καὶ εἶναι οἶονεὶ ἡ πρώτη περιφέρεια περὶ τὸ κέντρον τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως· χρησιμεύει ὡς ζωτικὴ μὲν δύναμις τοῦ ἀδρού σώματος, ὡς ἀόρατον δὲ σῶμα τῆς ἀθανάτου ψυχῆς καὶ ἄμεσος ἔδρα αὐτῆς. Περὶ τὸ πνεῦμα ἡ ἀστρικὸν σῶμα εὐρίσκεται ὡς δευτέρα περιφέρεια τὸ γεῶδες σῶμα, διάφορον ἐκείνου· διότι τὸ μὲν γεῶδες σῶμα εἶναι θολερὸν καὶ σκοτεινόν, τὸ δὲ ἀστρικὸν (ὄν μέσον μεταξύ ἐκείνου καὶ τῆς ψυχῆς) ὑπάρχει λαμπρὸν καὶ φωτεινόν¹. Καὶ ἐν τῇ ψυχῇ πάλιν διακρίνεται, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἔνδον καὶ τὸ ἔξω, ἐξ ὧν ἐκεῖνο εἶναι τὸ κύριον κέντρον τῆς ψυχῆς, οἶονεὶ ἡ ψυχή τῆς ψυχῆς. Τοῦτο δὴ εἶναι ὁ νοῦς (mens), ἐν ᾧ ἐναπετέθη ἡ «θεία εἰκὼν»· εἶναι τὸ «θεῖον ἀπείκασμα», ὁ «ἄγγελος τοῦ θεοῦ», ὁ «δικαστής», ὃν φέρομεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς καὶ οὗ τῆς φωνῆς ὀφείλομεν νὰ ἀκούωμεν². Ὁ νοῦς λοιπὸν εἶναι τὸ ἐν τῇ ψυχῇ θεῖον, τὸ ἐνδιαίτημα τῆς θείας σοφίας, ἡ προὑπόθεσις πάσης ὑψηλοτέρας γνώσεως, τὸ κύριον μέσον δι' οὗ ἐποπτεύομεν ἀμέσως τὸν θεόν³.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ τριῶν μερῶν⁴, τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς⁵. Τὸ μὲν

¹. Τὸ ἀστρικὸν σῶμα εἶναι διαυγές καὶ διαφανές, βλέπει διὰ σκληρῶν πραγμάτων τὰ ἐνδόμυχα αὐτῶν. (Phil. sag. 340 ἐξ. 350. 383. 434. De fund. sap. 313).

². Οὕτω διακρίνεται τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἀνωτέρα αὐτοῦ ψυχή· ὕψιστον δ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι ὁ νοῦς. Ἄλλ' ἐνίοτε τὸ «πνεῦμα» λαμβάνεται ἐν εὐρυτέρᾳ ἐκδοχῇ καὶ δηλοῖ οὐ μόνον τὸ ὑπὸ τῶν τότε φιλοσόφων λεγόμενον πνεῦμα (spiritus) ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν (mens).

³. De animal. mort. σ. 272 Phil. sag. σ. 340 ἐξ. 347. 433 ἐξ.

⁴. Κατὰ τὴν σύστασιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πρῶτον συλλαμβάνεται τὸ σῶμα ἐν τῇ γυναικείᾳ γαστρὶ· ἔπειτα ὁ «ἀρχεὺς» διευθετεῖ τὰ σπέρματα τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικὸς καὶ μεταβάλλει αὐτὰ εἰς σάρκα καὶ αἷμα· τέλος δ' ἐμφυσᾶται ἡ ἀθάνατος ψυχή. (Phil. sag. σ. 430. De gener. hominis 1, σ. 120 ἐξ.).

⁵. Ὁ Παράκελσος δὲν θέλει τὴν ψυχὴν χωριστὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, διό

σῶμα τρέφεται ἐκ τοῦ περιέχοντος αὐτὸ κόσμου τῶν στοιχείων καὶ ἔχει πάσας τὰς ζωϊκὰς λειτουργίας, τὰς φυσικὰς δηλονότι ἐξεργασίας, τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ὅσα ἄλλα. Τὸ δὲ πνεῦμα τρέφεται ἀοράτως καὶ ἀκαταλήπτως ἐκ τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου δι' ἀπορρήτων καὶ πόρρωθεν γινομένων ἀνακοινώσεων· ἔχει σύμφυτον τὸ λογικόν, τέχνην καὶ ἐπιστήμην, ἣν ὀφείλει νὰ ἀναπτύξῃ· κοινωνοῦν δὲ πρὸς τὸ συγγενὲς ἀστρικὸν σῶμα τοῦ μεγάλου κόσμου ἀποκαλύπτει πολλάκις ἐν τῷ ὕπνῳ τὰ ἀπόρρητα, διὸ καὶ πρέπει πάντες μάλιστα δὲ οἱ ἰατροὶ νὰ προσέχωσιν εἰς τὰς μαντείας. Τέλος δὲ ἡ ἀθάνατος ψυχὴ τρέφεται ἀμέσως ἐκ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς εἰς τὸν θεῖον λόγον πίστεως καὶ διὰ τῆς ἁγίας μεταλήψεως· ἀνήκει δ' αὐτῇ ὡς προσὸν ἡ γνῶσις τοῦ θεοῦ, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἀρετὴ. Εἰς τὴν ψυχὴν ἀποκαλύπτεται ὁ θεὸς εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως δι' ὄραμάτων καὶ ἄλλων ἀσυνήθων τρόπων ¹.

Κατὰ ταῦτα δὴ διακρίνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τριττὸν φῶς, τὸ φυσικὸν καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ θεῖον· τὸ μὲν φυσικὸν φῶς ἀνήκει εἰς τὸ σῶμα, τὸ δὲ λογικὸν εἰς τὸ ἀστερωδὲς πνεῦμα, τὸ δὲ θεῖον εἰς τὴν ἀθάνατον ψυχὴν. Διὰ τοῦ φυσικοῦ φωτὸς γινώσκομεν τὰ αἰσθητά, διὰ δὲ τοῦ φωτὸς τοῦ λογικοῦ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, διὰ δὲ τοῦ θείου φωτὸς τὸν θεόν. Ὁ ἄνθρωπος ἄρα ἐπιδέχεται τριττὴν σοφίαν, τὴν ζωώδη κατὰ τὰ ὀρμέμφυτα, τὴν κοσμικὴν κατὰ τὴν λογικότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν θεϊαν· κατὰ τὸ φῶς τοῦ θείου πνεύματος. Πᾶσα γνῶσις ὑπάρχει ἐν ἡμῖν δυνάμει, λανθάνει ἀνανάπτυκτος ²· ἡ δὲ μελέτη διεγείρει ἀπλῶς ὅ,τι ἐν ἡμῖν ὑπνώττει ³. Ἐκαστὸν τῶν τριῶν συστα-

---

καὶ ὑπομιμνήσκει τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν· «ψυχὴ καὶ αἷμα καὶ σὰρξ εἶναι ἐν πρᾶγμα, ὅπερ δὲν χωρίζεται». (Phil. sag. σ. 323).

¹. Phil. sag. σ. 340. ἐξ. 346 ἐξ., 357, 400. Phil. ad. Athen. σ. 15 ἐξ..

². Ἡ γνῶσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀνερευνήσεως ἡμῶν αὐτῶν. (De fund. scient. σ. 219). Ἄλλ' ἀπαιτεῖ πάλιν ὁ Παράκελσος τὴν γνῶσιν τοῦ καθόλου ἀνθρώπου, τῆς ἐννοίας αὐτοῦ, ἣτις συντελεῖται διὰ τῆς κατ' αἴσθησιν ἐμπειρίας. (Phil. sag. σ. 104). Ἡ φαινομένη ἀντίφασις αἴρεται ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπειρία παρέχει παρόρμησιν εἰς τὴν ἔρευναν, ἣτις γίνεται ἐν ἡμῖν..

³. Ἡ ἐφ' ἡμᾶς ἐπενέργεια τοῦ θείου φωτὸς εἶναι ἡ πίστις. Ἡ πίστις:

τικῶν μερῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τείνει πρὸς τὸ συγγενές, ἐξ οὗ καὶ λαμβάνει τὴν τροφήν· τὸ μὲν σῶμα ποθεῖ τὰ αἰσθητὰ καὶ τείνει πρὸς τὰς ζώδεις ἀπολαύσεις, τὸ δὲ πνεῦμα φέρεται πρὸς τὴν φυσικὴν σοφίαν, τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην, τέλος δὲ ἡ ψυχὴ πρὸς τὸ θεῖον. Ἡ ἀθάνατος ψυχὴ, ὡς τὸ κέντρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔχει ἔργον νὰ δεσπόζη τῶν παντοίων ὀρμῶν καὶ παρεικάζεται πρὸς βασιλέα ἐλεύθερον νὰ ἐκλέγη μεταξὺ τῶν διαφόρων προτεινομένων συμβουλῶν· ἵνα δὲ μὴ σφάλληται ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν ἐλευθέραν ἐκλογὴν, ἐπροικίσθη διὰ θείας σοφίας. Διὰ ταύτης τὰ τρία μέρη τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως καθίστανται εἰς συμφωνίαν καὶ ἄρμονίαν πρὸς ἄλληλα. Σῶμα καὶ πνεῦμα πρέπει νὰ εἶναι πιστὰ εἰς ἄλληλα καὶ ὑπήκοα εἰς τὴν ψυχὴν, νὰ μὴ ὑπερβαίνωσι τὰ ἑαυτῶν ὄρια καὶ νὰ ἐνεργῶσι κατὰ τὸν ἐμφυτευθέντα ἐν τῇ ψυχῇ νόμον τοῦ θεοῦ· εἰ δὲ μὴ, ὁ ἄνθρωπος καταπίπτει εἰς τὸ κράτος τῶν ἐπιγείων στοιχείων καὶ ἀποκτηνοῦται ¹. Εἰς ταῦτα ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ περὶ προπατορικῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπολυτρώσεως διδασκαλία ².

5. Ἰατρικὴ, χυμεία, μαγεία. Συναφεῖς πρὸς τὰ εἰρημένα εἶναι αἱ θεωρίαι περὶ ἱατρικῆς, χυμείας καὶ μαγείας. Πάντα, λέγει, ὅσα τελοῦνται ἐν τῷ σώματι, ἔχουσι κυρίαν αἰτίαν ἐσωτερικὴν. Καὶ ἡ ἀσθένεια δὲ εἶναι κατάστασις, ἣτις ἔχει σχέσιν πρὸς

καὶ ὁ λόγος (λογικόν) ἔχουσι διαφόρους γνωστικὰς μοίρας· ἡ μὲν πίστις ἀφορᾷ εἰς τὸ ἀίτιον καὶ θεῖον, ὁ δὲ λόγος εἰς τὸ δεδημιουργημένον. Ὁ λόγος χρησιμοποιοῦν τὴν ἔμμεσον νόησιν ἀδυνατεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πίστεως, νὰ ἐφίκηται τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ.

¹. Phil. sag. σ. 354 ἐξ. 433 ἐξ. De sag. 2, σ. 254.

². Ὁ Παράκελσος ποιεῖται μακρὸν λόγον περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, περὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ὑπὸ ταύτης διαστροφῆς ἐκείνου καὶ τέλος περὶ τῆς ἀναγεννήσεως, ἣν κατέστησε δυνατὴν ἡ ἀπολύτρωσις ἡ διὰ τοῦ ἐπιφανέντος Χριστοῦ γενομένη. Τὸ πνεῦμα, λέγει, ὅπερ διὰ τοῦ βαπτίσματος μεταδίδεται, γεννᾷ ἐν ἡμῖν νέον οὐράνιον σῶμα. Τοῦτο δὲ τὸ σῶμα τρέφεται διὰ τῆς θείας μεταλήψεως, θὰ ἀναστῆ καὶ θὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὸ γήϊνον σῶμα ἐπιστρέφει εἰς τὴν γῆν καὶ καταστρέφεται. (Phil. sag. σ. 354 ἐξ. 433 ἐξ. 437 ἐξ. 523 ἐξ.).

τὴν ἐνδόμυχον φύσιν τῆς ζωῆς τοῦ προσώπου· μόνον οὕτω θὰ κατανοηθῆ ἢ γένεσις τῆς ἀσθενείας καὶ θὰ ζητηθῆ ἢ θεραπεία αὐτῆς ¹. Ἐὰν τὰ πρωτογενῆ εἶδη τῆς πρώτης ὕλης (θεῖον, ὑδράργυρος, ἄλας) ὑπάρχωσιν ἐν ἀναλογίᾳ καὶ συμμέτρῳ κράσει, ἔχομεν ὑγίειαν· ἐὰν δ' ὁμοῦς ἐπικρατῆ τὸ ἐν καὶ ὑστερῶσι τὰ ἄλλα, ἐπέρχεται νόσος. Ἐκαστον ὃν ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸν ἀλχυμιστήν, εὐρίσκοντα τὸ ὠφέλιμον καὶ ἀποκρούοντα τὸ ἐπιβλαβές ².

Ἡ ἰατρικὴ δὲν εἶναι μόνον θεωρία (θεωρητικὴ διασκόπησις τῆς φύσεως) ἀλλὰ καὶ πράξις· ὀφείλει νὰ στηριχθῆ ἐπὶ ἐπιστήμης παρεχούσης πρακτικὰς ὁδηγίας. Τοιαύτη ἐπιστήμη εἶναι ἡ ἀλχυμεία, ἥτις ἤδη ἀποσπασμένη ἀπὸ τῶν μαγικῶν τεχνῶν τείνει νὰ ἀναχθῆ εἰς θεωρητικὴν χυμείαν. Ἔργον αὐτῆς εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν φυσικῶν αἰτίων τῶν ἐπαγόντων τὰς μεταβολὰς τῆς ὕλης καὶ ἡ σύνθεσις τῶν φυσικῶν δυνάμεων πρὸς νέα ἀποτελέσματα. Ἡ ἀλχυμεία, τελειοῦσα τὰ πράγματα καὶ ποιοῦσα ὄριμα, εὐρίσκεται πανταχοῦ· ἀλχυμικός εἶναι ὁ ἀρτοποιὸς ὁ παρασκευάζων ἄρτον, ὁ ἀμπελουργὸς ὁ ποιῶν τὸν οἶνον· ἀλχυμικός εἶναι καὶ ὁ στόμαχος ἡμῶν, ὁ διαπέττων τὴν τροφήν, ἀποβάλλων τὸ ἐπιβλαβές καὶ προσλαμβάνων τὸ εἰς τὸ σῶμα ὠφέλιμον ³. Ἐκαστον πρᾶγμα πρέπει διὰ χωνεύσεως νὰ συντελεσθῆ καὶ φανερώσῃ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν· ὁ χρόνος καὶ τὸ ἄστρον οὐδὲν προσεπάγουσιν ἀλλὰ μόνον ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν χώνευσιν. Ὅπως τὸ θέρος φανεροῖ τὴν ἀρετὴν τοῦ σπόρου, οὕτω καὶ ἡ χυμεία ἀποκαλύπτει τὴν ἀρετὴν τῶν πραγμάτων. Τὰ πράγματα πρέπει νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ πυρός, ἵνα ἀποβάλωσι τὸ δηλητήριον· ὅλη ἡ φύσις ὑπόκειται εἰς χυμικὴν λειτουργίαν, λαμβανομένην ἐν εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ· διότι δὲν ἀναλύει ἀπλῶς τὰ πράγματα εἰς τὰ νεκρὰ οἰκεῖα στοιχεῖα ἀλλ' ἄγει πάντα εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ζωὴν, ἀφοῦ ἀπαλλάττει ταῦτα τῶν ἀκαθάρτων μείξεων

¹. Paragr. σ. 26 ἐξ. 58.

². Ἀλχυμιστῆς νοεῖται προφανῶς τὸ ὀρμέμφυτον. (Αὐτ. σ. 32. Param. 2, 4. σ. 26).

³. Paragr., σ. 30. 35. 64 ἐξ. Param. σ. 28.

τῶν ἀπονεκρουσῶν ἢ τοῦλάχιστον διακωλυουσῶν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελείωσιν ¹.

Ὁ ἰατρὸς δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἔμπειρος τῆς ἀλχυμείας, ὥστε νὰ ἐξάγῃ ἐκ τῶν πραγμάτων τὴν πέμπτην οὐσίαν καὶ χρησιμοποιοῖ αὐτὴν ὡς μέσον θεραπευτικόν. Πρέπει νὰ εἶναι οὐχ ἥττον εἰδήμων τῆς ἀστρολογίας· διότι πάντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑφίστανται κατὰ τὰ εἰρημένα τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀστέρων, πλεῖσται δ' ὅσαι ἀσθένειαι ἔχουσιν αἰτίαν τὴν τοιαύτην ἐπίδρασιν. Τέλος δὲ ὀφείλει νὰ εἶναι ἐντριβῆς τῆς μαγείας. Μαγεία εἶναι ἡ τέχνη, καθ' ἣν δι' ἀπορρήτων δυνάμεων καὶ μάλιστα δι' ἀμέσου ἐπενεργείας τοῦ πνεύματος ἀνθρώπου ἐπ' ἄλλα ἀνθρώπινα ἢ φυσικὰ πνεύματα συντελοῦνται πράγματα ἄλλως ἀδύνατα ἐπ' ἀγαθῷ ἢ κακῷ σκοπῷ ². Καὶ ἂν μὲν πρόκηται σκοπὸς ἀγαθός, ἔχομεν τὴν ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ μαγείαν· ἐὰν δὲ τοῦναντίον ἐπιδιώκηται σκοπὸς κακός, ἔχομεν τὴν γοητείαν ἢ μαγγανείαν. Αἰτία ἀμφοτέρων εἶναι ἡ ἐπ' ἀγαθῷ ἢ κακῷ ἐφαρμοζομένη πνευματικὴ δύναμις, ἣν παρὰ τοῦ θεοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐν διαφόρῳ βαθμῷ ἐδωρήθησαν. Ἡ δύναμις αὕτη ἐνεργεῖ ἢ δι' ἐξαιρέτου ἐνισχύσεως τῆς πίστεως ἢ δι' ὑπερόχου ἐπιρρώσεως τῆς φαντασίας ³. Ὁ μάγος δύναται οὐ μόνον σημεῖα νὰ ἐρμηνεύῃ καὶ προφητεύῃ, ἀλλὰ καὶ

---

¹. Paramirum σ. 14, Paragr. σ. 37. 70. 76. Ἡ θεωρία τῆς μεταμορφώσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνόητος πάσης ζωτικῆς δυνάμεως ὠδήγησε τὸν Παράκελσον καὶ τοὺς συγχρόνους εἰς τὴν ἐννοίαν ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἐνίσχυσις ἐκάστου ἀρχέως, ὅτι ἄρα ὑπάρχει πανάκεια κατὰ πάσης ἀσθενείας καὶ μέσον πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς. Οὕτως ἀνεζητεῖτο ἡ «φιλοσοφικὴ λίθος», δι' ἧς θὰ μετεβάλλοντο τὰ παντοῖα μέταλλα εἰς χρυσόν, θὰ ἐθεραπεύετο πᾶσα νόσος καὶ θὰ ἀνεγεννᾶτο ἡ ζωὴ, θὰ ἀπεκαλύπτοντο τὰ μυστήρια τῆς φύσεως καὶ θὰ κατεδεσπόζοντο τὰ πνεύματα.

². Πολλὰ ἀσθένειαι προέρχονται ἐκ τῆς διαταράξεως τοῦ ἀρχέως ὑπ' ἀλλοτρίου πνεύματος. Διὸ ἀπαιτεῖται ὅπως ὁ ἰατρὸς γινώσκῃ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ πνεύματα καὶ ἐκεῖνα μὲν προάγῃ ταῦτα δὲ ἀπείργῃ. Πρὸς τοῦτο παρίσταται ἀνάγκη ἀλχυμικῆς παρασκευῆς πέμπτων οὐσιῶν, βαμμάτων καὶ ἄλλων μυστηριωδῶν φαρμάκων.

³. De sagis σ. 254 ἐξ. 352. De phil. occulta, τ. 2, σ. 289. De pestil. σ. 375 κ.ἄ.

ἄγρια ζῶα νὰ τιθασσεύῃ καὶ ἀσθενεῖς νὰ θεραπεύῃ. Διὸ καὶ ὑπάρχει τῷ ἱατρῷ ἡ μαγεία χρησιμωτάτη καὶ σχεδὸν ἀπαραίτητος, ὅποτε αἱ ἀσθένειαι αἱ ἐκ τῶν πνευματικῶν αἰτίων προκύπτουσαι δύνανται μόνον διὰ πνευματικῶν μεθόδων νὰ θεραπεύωνται, τὰ δ' ἐκ τῆς πίστεως καὶ φαντασίας κακὰ αἴρονται καὶ ἐξαλείφονται ἐπιζῆσης μόνον διὰ πίστεως καὶ φαντασίας ¹.

6. Ἐπισκόπησις. Ἀνασκοποῦντες τὰ εἰρημένα πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν εὐθύς ὅτι ὁ Παράκελσος παρελθὼν εἰς τὸ μέσον ὡς ἀναμορφωτῆς τῆς ἱατρικῆς δὲν ἦτο καυχηματίας τις καὶ ἀγύρτης ἀλλ' ἄνθρωπος, ὅστις μετὰ θερμοῦ ζήλου τὴν ἀλήθειαν θηρεύων ἐπίστευεν εἰλικρινῶς ὅτι ἀνέπλαττε τὴν ἐπιστήμην ². Πάντως ὅμως ἐπλανᾶτο φανταζόμενος ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀνακαινίσῃ διὰ μιᾶς τῆς ἐπιστήμην καὶ ἐπιτύχῃ σκοποῦ, ὅστις μόνον κατὰ μικρὸν καὶ διὰ μακρᾶς πείρας ἦτο κατορθωτός. "Ὅ,τι εἵκαζε καὶ ἐπόθει, ἤθελεν εὐθύς νὰ ἔχῃ· ὅ,τι δὲ μόνον ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐξέλιξις ἠδύνατο νὰ πορίσῃ, ἔσπευδε νὰ προλάβῃ διὰ τῆς φαντασίας.

Αἱ περὶ κόσμου θεωρίαι αὐτοῦ εἶναι στενῶς συνημμέναι πρὸς τὰ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Ἀναγεννήσεως κρατοῦντα διανοήματα· ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν συνεχίζουσι τὰ κατὰ δύο γενεὰς πρότερον ἐξαγγελθέντα διδάγματα τοῦ Νικολάου Κουζανοῦ. Ὁ Παράκελσος δηλαδὴ ὠρμήθη ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀφ' ἧς καὶ ὁ Γερμανὸς καρδινάλιος σπουδαιοτάτης θεωρίας περὶ τῆς ἐνότητος τῶν πάντων. Κατὰ ταύτην οὐδὲν ὑπάρχει καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν ἄλλων· διὰ πάντων διήκει θαυμαστὴ ἄρμονία, πάντα εἶναι συγγενῆ καὶ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει παρὼν ὁ θεός ³. Ἡ ὑψηλὴ λοιπὸν

¹. Καὶ οἱ κληρικοί, ὡς ἱατροὶ τῶν ψυχῶν, πρέπει νὰ γνωρίζωσι τὴν μαγείαν. (De phil. occulta σ. 290. 292 ἐξ. De imagin. τόμ. 2 σ. 305).

². Τῆς ἱατρικῆς εἶχεν εὐρεῖαν ἔννοιαν, ἀφοῦ ὡς κυρίους στύλους αὐτῆς ἀπέφαινε τὴν φιλοσοφίαν (τ.έ. τὴν περὶ φύσεως θεωρίαν), τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὴν θεολογίαν, εἰς ἃς προσέθετε τὴν ἀλχυμείαν ἢ ἐφηρμοσμένην φυσικὴν. Οὕτως ἡ νέα ἱατρικὴ ἐρείδεται ἐπὶ περιεκτικῆς τοῦ κόσμου θεωρίας.

³. Ἐξήρητο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐμψυχουμένῳ κόσμῳ. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Κουζανὸς ὠρμήθη ἀπὸ

τοῦ ἀνθρώπου φύσις διατελεῖ οὔσα ἐν μεγάλη ἀναφορᾷ πρὸς τὸν θεῖον τοῦ κόσμου ὀργανισμόν, ὥστε νὰ μὴ διαταράττηται ἡ θεσπεσία τῶν πάντων ἐνότης. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τυχαῖον δημιούργημα οὐδ' ἄσχετον πρὸς τὴν τάξιν καὶ τὴν κανονικότητα τοῦ παντός. Οὕτω πως ἀναιρεῖται ἡ ἀντίθεσις ἀνθρώπου καὶ κόσμου καὶ διδάσκειται ἡ ἀλληλουχία τοῦ σύμπαντος, τοῦ μεγάλου κόσμου (Makrokosmos) καὶ τοῦ μικροῦ κόσμου (Mikrokosmos). Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ «μικρὸς κόσμος», ἐν ᾧ ἐπαναλαμβάνονται συντόμως πάντα τὰ γνωρίσματα τοῦ μεγάλου κόσμου· ὅθεν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωσθῇ διὰ τοῦ κόσμου καὶ τὰνάπαλιν οὗτος δι' ἐκείνου¹. Ὅπως δὲ ὁ κόσμος σύγκειται ἐκ τοῦ ἀστερώδους καὶ τοῦ

τοῦ θεοῦ καὶ κατέληγεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἰατρὸς Παράκελσος ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

¹. Ἡ τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου κόσμου σχέσις, περὶ ἣν διατρίβει ἀσμένως ἡ φιλοσοφία τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀπησχόλησεν ἀνεκαθεν τὴν φιλόσοφον διανόησιν. Ἰχνη τῆς θεωρίας ταύτης ἀπαντῶσιν ἤδη παρὰ τῷ Ἀναξιμένει (1, 94, 37 Diels), τῷ Πυθαγόρᾳ (1. 99, 12), τῷ Ἡρακλείτῳ (1. 190, 22), τῷ Ἐμπεδοκλεῖ (1.300, 11), μάλιστα δὲ τῷ Δημοκρίτῳ (2. 153, 8), ὅστις πρῶτος ἐχαρακτήρισεν τὸν ἄνθρωπον «μικρὸν κόσμον». Ὁ Πλάτων (Τίμ. 44-47. Φίληβ. 30) ἐδίδαξεν ὅτι τὸ σῶμα ἡμῶν γίνεται καὶ τρέφεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ κόσμου καὶ τὴν ψυχὴν ἔλαβεν ἐκ τῆς τοῦ παντός ψυχῆς. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲ (Περὶ ψυχ. 3,8. Φυσ. 8,2. 252, β. 25 ἐξ.) ἀπεφήνατο παρεμφερῆ· «τί κωλύει τὸ αὐτὸ (τ.ἔ. τὴν κίνησιν) συμβῆναι καὶ κατὰ τὸ πᾶν; εἰ γὰρ ἐν μικρῷ κόσμῳ γίνεται, καὶ ἐν μεγάλῳ». Πολλῶ ἐμφαντικώτερον παρίσταται τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν, καθ' οὓς τὸ αἰδίον εἶδος δὲν εἶναι κεχωρισμένον ἀπὸ τῆς αἰδίου ὕλης, ἀλλ' ἡ ἀναπτυσσομένη θεία δύναμις καὶ ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ἀποκάλυψις αὐτῆς ταυτίζονται· ὅθεν αἶρεται ἡ ἀντίθεσις τῶν θείων καὶ γητίνων σφαιρῶν καὶ συντελεῖται ἡ ἐνότης τοῦ σύμπαντος. Οἱ Στωϊκοὶ λοιπὸν ἐθεώρουν τὸν ἄνθρωπον ὡς περίληψιν τοῦ παντός καὶ ὠνόμαζον «βραχὺν κόσμον», τὸν δὲ κόσμον «μέγαν ἄνθρωπον». Παραπλήσια ἀπεφήναντο οἱ νέοι Πυθαγόρειοι, ὁ Φίλων, ὁ Πλωτῖνος. Τὸ αὐτὸ ἐποίησαν πλὴν ἄλλων οἱ τῆς ἐκκλησίας πατέρες Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ὕστερον πολλοὶ τῶν φιλοσόφων τοῦ μέσου αἰῶνος, ὁ Ἰωάννης Σκῶτος, οἱ λεγόμενοι «καθαροὶ ἀδελφοί», ὁ Βερνάρδος Silvestris, ὁ ἐκ τῆς Σχολῆς τοῦ ἁγίου Βίκτωρος Οὐγὼν, Ἀλβέρτος ὁ μέγας, Θωμᾶς ὁ Ἀκυνάτης, ὁ Ἐκκάρτος καὶ ὅσοι ἄλλοι. (Ἐπιθι Κ.Ι. Λογοθέτου, Ἡ φιλοσοφία τῶν Πατέρων καὶ τοῦ

γηίνου, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ τοῦ ἀστρικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γηίνου σώματος, εἰς ἃ προστίθεται μᾶλλον δ' ἐμφυσᾶται ἡ ἀθάνατος ψυχὴ. Διὸ καὶ διακρίνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τριττὸν φῶς, τὸ φυσικὸν καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ θεῖον, δι' ὧν γινώσκει οὗτος τὰ αἰσθητά, τὰ νοητά καὶ (διὰ τοῦ τρίτου) αὐτὸν τὸν θεόν.

Ἡ κυρία ὑπηρεσία τοῦ Παρακέλσου ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ὑπέδειξε τὴν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ ἀξίαν τῆς ἐμπειρίας καὶ τοῦ πειράματος. Ἄλλ' ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ δὲν εἶναι αὐτοτελής καὶ πρωτότυπος, ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Ἐν τῇ ἀπεικονίσει τοῦ κόσμου ὡς ζῶντος ὀργανισμοῦ ἠκολούθησεν εἰς τοὺς νέους πλατωνικούς καὶ τὸν Κουζανόν, τὴν δ' ἐννοίαν τῆς ἀλληλουχίας πάντων τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων ἐξῆρεν ἴσως ἐντονώτερον τοῦ Γερμανοῦ καρδινάλιου. Οἱ αὐτοί, λέγει, νόμοι, ἰσχύουσιν ἐπὶ πάντων, ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, τούτου δ' ἕνεκα δυνάμεθα, ὡς εἴρηται, νὰ γνωρίσωμεν τοῦτον ἐξ ἐκείνων καὶ ἐκείνους ἐκ τούτου. Ἄλλα δὲ πάλιν δοξάσματα ἠρύσατο ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου, τῆς καββάλας καὶ μυστικῆς θεοσοφίας. Οὕτω πλήν ἄλλων ἐγνωμάτευεν ὅτι κέντρον τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ θεῖος «σπινθήρ», ἡ θεῖα μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου ὡς μέσου ἀμέσου ἐποπτείας τοῦ θεοῦ· ὅτι ἐπακολούθημα τῆς ἁμαρτίας ἦτο ἡ σβέσις τοῦ τοιούτου σπινθήρος καὶ ἡ διαστροφή τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ὅτι διὰ τῆς ἀναγεννήσεως ἀναλάμπει καὶ πάλιν ὁ θεῖος σπινθήρ καὶ ἀνίσταται τὸ οὐράνιον σῶμα. Αἱ δὲ ἀστρολογικαὶ καὶ μαγικαὶ δοξασίαι ἦσαν εὐάρμοστοι πρὸς τὰς θεωρητικὰς αὐτοῦ προϋποθέσεις. Παρὰ τὰς μετ' ἐκείνων ὁμως συμφυεῖς δεισιδαιμονίας καὶ τινὰς παραδόξους φυσικὰς ἀποφάνσεις, οἷας οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι ἐπέτρεπον¹, δὲν ἦτο ἀσημαντος εἰς τὴν ἐπιστήμην ἢ ἐπίνοιαν τοῦ φιλοσόφου, ὅπως πάντα

μέσου αἰῶνος). Τὴν ἐννοίαν ταύτην τοῦ ἀνθρώπου ὡς τοῦ μικροῦ κόσμου ἀνεκαίνισεν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Ἀναγεννήσεως πρῶτος, καθὰ εἶδομεν, ὁ Νικόλαος Κουζανὸς καὶ ἐπανελάβον πολλοὶ σύγχρονοι αὐτῷ καὶ νεώτεροι φιλόσοφοι.

¹. Τὰ ἀτμοσφαιρικὰ φαινόμενα ἀνῆγεν εἰς τὰ ἄστρα, παρῆγε τὸν ἕτερον ἐξ ἰδίων ἀστέρων καὶ ὅσα ἄλλα.

τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου ἀναγάγη εἰς χυμικὴν λειτουργίαν ¹. Ἰδίας προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Παρακέλσου ἰσχυρῶς ἐξαιρομένη ἔννοια, καθ' ἣν πᾶσα ἀνάπτυξις συντελεῖται ἔσωθεν διὰ ζωτικοῦ πνεύματος. Τὰ ζωτικὰ πνεύματα εἶναι αἱ δημιουργικαὶ τῆς φύσεως δυνάμεις καὶ ὑπάρχουσι στενῶς καὶ ἀχωρίστως μετὰ τῆς ὕλης συνημμένοι· ἐν πάσαις δὲ ταῖς ποικίλαις μορφαῖς ζῆ μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐνδόμυχος τῆς φύσεως ζωὴ. Οὕτω κρατεῖ ἐν συνόλῃ τῇ ὑπάρξει ἐνότης καὶ αἵρεται ὁ δυῖσμός εἴδους καὶ ὕλης, αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ ².

Ὁ Παρακέλσος ἔσχε πολλοὺς μὲν καὶ ἀμειλίκτους ἐχθροὺς ἀλλ' ἅμα καὶ ἱκανοὺς μάλιστα δὲ μετὰ θάνατον πολλαπλασιασθέντας θαυμαστάς. Τὰ διδάγματα αὐτοῦ, ἐμπεφορημένα φανταστικῶν στοιχείων καὶ διατετυπωμένα κατὰ τινα τρόπον συστηματικόν, ἐνεποίησαν ζωηρὰν αἴσθησιν καὶ ἔτυχον ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ εὐμενοῦς ὑποδοχῆς. Συνεκροτήθη δὲ ταχέως ἰδίᾳ Σχολῇ παρακελσιζόντων ἰατρῶν, ἧτις περιελάμβανε πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ ἐν ξέναις χώραις κατ' ἐξοχὴν δ' ἐν ταῖς Κάτω Χώραις καὶ τῇ Ἀγγλίᾳ. Εἰς τούτους καταλέγονται οἱ Ἐλμόντιοι (πατὴρ καὶ υἱὸς) ὁ Φλούδιος καὶ ὁ Κάρδανος.

1. Καὶ αὐτὴ ἡ δευτέρα παρουσία, καθ' ἣν θὰ συμβῆ ἡ τῶν πάντων τελείωσις, παρίσταται ὡς χυμικὴ τις ἐνέργεια, χωρισμὸς τῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τῶν κακῶν. Τότε τὰ μὲν ἐκ στοιχείων πράγματα θὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πρώτην ὕλην τῶν στοιχείων (*prima materia elementorum*) τὰ δὲ σεπτὰ δημιουργήματα εἰς τὴν πρώτην ὕλην τῶν μυστηρίων (*prima materia sacramentorum*), τουτέστιν εἰς τὸ θεῖον, θὰ λαμπρυνθῶσιν ἐν τῷ θεῷ καὶ θὰ κοινωνήσωσι τῆς αἰδίου χαρᾶς. (*De natura rerum* τόμ. 1, σ. 327 ἐξ.).

2. Ἐκ τῶν περὶ Παρακέλσου διαλαβόντων μνημονευτέοι οἱ Mook H., Th. Paracelsus. Würz. 1876.—Sudhoff K., Versuch. e. Krit. der Echtheit der Paracels. Schriften I. 1894. II 1899.—Hartmann F., Grundr. der Lehren des Paracels. Leipz. 1898.—Stunz F., Parac., sein Leben und seine Persönlichkeit. Leipz. 1903. Hartmann N., Theoph. v. Hohenheim. Stutt. 1904.—Schlegel E., Parac. als Prophet. Tüb. 1915.—Gundolf F., Parac. 2α ἐκδ. 1927.—Mühlschlegel A., Über die fünf Entia des Parac. 1936.—Hartmann H., Parac. Berl. 1941.—Martha Sills - Fuchs, Paracelsus und Wir. Münch. 1941.—Jung C., Parac. Zür 1942.—Schenk Leon., Beiträge zum Verständnis d. Opus Paramirum des Paracelsus—Münch. 1944.

2. ΕΛΜΟΝΤΙΟΙ, ΦΛΟΥΔΙΟΣ ΚΑΙ ΚΑΡΔΑΝΟΣ

1. Ἰωάν. Βαπτιστῆς Ἐλμόντιος. Ὁ Joh. Baptista van Helmont ἐγεννήθη τῷ 1577 ἐν Βρυξέλλαις καὶ ἀνῆκεν εἰς οἶκον ἀριστοκρατικόν. Πρωτῶς περάνας τὰς σπουδὰς τῆς ἰατρικῆς καὶ πολλὰ ἄνευ σχεδίου ἀναγνοῦς¹ ἐταλαντεύετο καὶ οὐδεμίαν ἔσπεργε θεωρίαν, μέχρις οὗ ἀνέγνω τὰ συγγράμματα τοῦ Παρακέλσου, ἅτινα ἐν πολλοῖς ἐθαύμασεν. Ἐπὶ τούτοις διεξῆλθε παντοῖα ἔργα μυστικά, ἅτινα ἔδοσαν ὠρισμένην τροπὴν. Ἀπέκλινε λοιπὸν εἰς τὴν μυστικὴν θεωρίαν καὶ ἐπίστευεν ὅτι μόνον δι' ἀμέσου θείας ἐπινοίας θὰ ἐλάμβανε γνῶσιν δυναμένην νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ὁρμὴν. Ἐτράπη εἰς δεήσεις καὶ εὐχὰς καὶ ἐπίστευεν ὅτι δι' ὀνείρων καὶ ἀποκαλύψεων ἔφθασεν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀγνοίας καὶ κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ψυχῆς². Ὑστερον καταλιπὼν τὴν πατρίδα διήγαγεν ἐπὶ δέκα ἔτη ἐν ξέναις χώραις (Γερμανία, Ἑλβετία καὶ Ἀγγλία), ὅτε καὶ ἠσχολήθη περὶ τὴν χυμείαν ἢ πυροτεχνίαν. Ἐπανελθὼν δὲ οἴκαδε ἐγκατέστη ἐν τινι πλησίον τῶν Βρυξελλῶν πολίχνη, ἐνθα ἤσκει ἐπιμελῶς τὴν ἰατρικὴν μέχρι τοῦ θανάτου, ἐπισυμβάντος τῷ 1644. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Μερκουρίου συλλεχθέντα καὶ ἐκδοθέντα³, εἶναι πολυάριθμα⁴.

1. Ἀνέγνω τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Γαληνὸν καὶ ἄλλους ἰατρούς, ἔτι δὲ πολλοὺς Ἀραβας.

2. Διηγεῖται ὅτι, ὡσάκις ἤθελε νὰ ἀνερευνήσῃ τι, ἐσχημάτιζεν ἐν τῇ φαντασίᾳ εἰκόνα τινὰ τοῦ πράγματος καὶ πολλάκις ἐθεώρει αὐτήν, μέχρις οὗ κατάκοπος ἀπεκοιμᾶτο. Τότε ἐν τῷ ὕπνῳ ἔβλεπε τὸ πρᾶγμα σαφέστερον καὶ διαυγέστερον, οὕτω δ' ἐλάμβανε τὴν ἀλήθειαν.

3. Ἐξεδόθησαν τῷ 1667.

4. Νεωτέρα ἐκδοσις ἐν γερμανικῇ μεταφράσει (Deutsche Übersetzung Knorr. v. Rosenroth) ἐγένετο τῷ 1683. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἐλμοντίου μνημονευτέα τὰ ἐξῆς: *Archeus faber—Causae et initia rerum naturalium.—Formarum ortus.—Venatio scientiarum.—De clementis.—Imago mentis.—*

Ἄρχεός. Ὁ Ἐλμόντιος, καίπερ ὢν εὐσεβὴς καθολικός, κατε-
πολέμει τὰς σχολαστικὰς θεωρίας· καθήπτετο Θωμᾶ τοῦ Ἀκυνάτου
καὶ τοῦ Δουνσίου Σκώτου, ἤλεγχε δὲ πᾶσαν παράδοσιν¹, μὴ ἐξαιρῶν
καὶ τὴν Σχολὴν τοῦ Παρακέλσου, ἐξ ἧς πράγματι ὠρμήθη. Ὡς
φυσικὰ κύρια στοιχεῖα πάντων, ὡς πρωτογενῆ στοιχεῖα (*ele-
menta primigenia*) τίθενται δύο, τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ἀήρ², ὧν οὐδέ-
τερον μεταβαίνει εἰς τὸ ἕτερον³. Αἱ δὲ τρεῖς λεγόμεναι κύριαι
οὐσίαι, τὸ ἄλας καὶ τὸ θεῖον καὶ ὁ ὑδράργυρος, κατάγονται ἐκ τοῦ
ὑδατος καὶ δύνανται νὰ μεταβληθῶσι πάλιν εἰς αὐτό⁴. Τὸ μὲν ὕδωρ
εἶναι τὸ κύριον στοιχεῖον πάντων τῶν ἐπιγείων, ὁ δὲ ἀήρ τὸ στοι-
χεῖον καὶ ἡ ὕλη τοῦ οὐρανοῦ⁵. Ἴνα δ' ἐκ τῶν στοιχείων τούτων προ-
έλθωσι τὰ φυσικὰ ὄντα, ἀπαιτεῖται ζωτικὴ ἀρχή, ἣτις δὲν εἶναι
ἐξωτερικὴ ἀλλ' ἐνυπάρχει ἐν τοῖς οὐσι καὶ μορφοῖ αὐτὰ ἐνδοθεν.
Ἡ ἀρχὴ αὕτη, καλουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐλμοντίου ἀρχεός, εἶναι
ζωτικὴ αὐρα (*aura vitalis*) ἢ ζωτικὸν πνεῦμα, συνάπτεται δὲ
μετὰ τοῦ σπέρματος, τῆς ὑγρᾶς σπερματικῆς ὕλης, καὶ σχηματίζει
τὸ σῶμα, δι' οὗ διήκει ζωογονοῦσα καὶ συνέχουσα αὐτό⁶. Εἰς

---

*Sedes animae.—Distanctio mentis a sensitiva anima.—De terra.—Mentis
complementum.—Magum oppertet.—Auctoris confessio.—Logica inutilis.*

¹. Τὸ πολεμικὸν μένος τοῦ Ἐλμοντίου δὲν ἔχει ὄρια. Διαμφισβητῶν τὴν
θεωρίαν τοῦ Γαληνοῦ, καθ' ἣν τὰ ἀντίθετα θεραπεύονται διὰ τῶν ἀντιθέτων,
ισχυρίζεται ὅτι ἡ φύσις δὲν γινώσκει ἀντιθέσεις (ἐν τῇ συγγραφῇ *natura con-
trariozum nescia*).

². Τὸ πῦρ δὲν εἶναι στοιχεῖον οὐδ' ὕλη· δὲν ἐμπεριέχει σπέρμα πρὸς
γέννησιν ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου εἶναι ἡ καταστροφή καὶ ὁ θάνατος πάντων.
Ὡσαύτως ἔχει καὶ ἡ γῆ, ἣτις δὲν ἐξέρχεται ἐξ ἑαυτῆς οὐδὲ μίγνυται μετ' ἄλλου
σώματος. (*De terra* 1. 12 ἐξ.) (ἔκδοσις 1683).

³. *De aere* 3. ἐξ.

⁴. Τὸ ἄλας, τὸ θεῖον καὶ ὁ ὑδράργυρος εἶναι τὰ ἀρχέγονα συστατικὰ τοῦ
ὑδατος καὶ μένουσιν ἐν αὐτῷ ἀχώριστα, εἴτε μένει τὸ ὕδωρ ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτοῦ
μορφῇ εἴτε μεταβάλλεται εἰς ἀτμόν, ἀέριον (*gas*, ἣν λέξιν αὐτὸς εἰσήγαγε).
Causae et init. rer. natur. σ. 10. 11-13.

⁵. *De element. n.* 8 ἐξ. *Progymn. Meteor. n.* 16.

⁶. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀρχέως δὲν εἶναι τυφλὴ ἀλλὰ γίνεται κατὰ σύμφυτον
ιδεάν ἢ εἰκόνα, καθ' ἣν σχηματίζει τὸ σπέρμα. (*Archeus faber, n.* 2-9).

ταῦτα ὁμοίως πρέπει νὰ προστεθῆ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ αἰτία διεγείρουσα (*causa excitans*), ἣτις εἶναι ζυμωτικὴ ἀρχὴ (*Ferment*), προπαρασκευάζουσα καὶ διαθέτουσα τὴν ὕλην, ὅπως καταστῆ σπέρμα¹. Τέλος ἀπαιτεῖται πρὸς γένεσιν τῶν φυσικῶν ὄντων καὶ ἡ ἐπενέργεια τῆς πρώτης καὶ ἀπολύτου αἰτίας, ἐξ ἧς προέρχονται διὰ δημιουργίας αἱ οὐσιώδεις μορφαί. Ὅσακις λοιπὸν γίνεται φυσικὸν ὄν, δημιουργεῖται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀνάλογος οὐσιώδους μορφῆ καὶ συνάπτεται μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχέως διαπλασθείσης ὕλης².

Ὅπερ διακρίνει τὸν Ἐλμόντιον εἶναι ὁ ἀκριβέστερος καθορισμὸς τοῦ ἀρχέως. Ἦδη ὁ Παράκελσος παρεδέχετο ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχοντα πολλὰ πνεύματα διάγοντα ἐν εἰρήνῃ ἢ ἀγῶνι καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ψυχῆς συναπτόμενα. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἀναπτύξας εὐρύτερον ὁ Ἐλμόντιος κατὰ φυσιολογικὴν μᾶλλον ἢ ψυχολογικὴν ἔννοιαν ἀπέφηνε τὴν ψυχὴν ὡς ἐνότητα καὶ ἰσχυρίσατο ὅτι ἐν τῷ σώματι συνυπάρχουσι ζωτικαὶ δυνάμεις. Ἐνταῦθα συνήρμωσε πολλὰ διανοήματα προτέρων φιλοσόφων καὶ προωδοποίησε τὸ σύστημα τῶν μονάδων. Εὐρίσκει λοιπὸν ἐν ἐκάστῳ μέρει τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ ἰδίαν ζωτικὴν δύναμιν, ἴδιον ἀρχέα, προωρισμένον νὰ διαπλάττῃ τὴν οἰκείαν ὕλην. Πᾶσαι δ' αἱ ζωτικαὶ δυνάμεις δεσπόζονται ὑπὸ καθολικῆς ζωτικῆς δυνάμεως τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ καὶ συνέχονται εἰς ἐνιαίαν λειτουργίαν. Ἡ καθολικὴ αὕτη ζωτικὴ δύναμις εἶναι ὁ κρατῶν ἀρχεὺς, ὅστις ἐδρεύει ἐν τῷ σπληνὶ καὶ ρυθμίζει τὰ ἔργα τῶν ἐπὶ μέρους ἀρχέων τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς³. Διὰ τοῦ ἀρχέως παρασκευάζεται ἡ τοῦ σώματος ὕλη πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ οὐσιώδους εἰ-

¹. *Causae et initia rer. nat.* n. 23-31.

². *Formarum ortus*, n. 1-3. 16-19.

³. *Arch. fab.* n. 2 n. 6-8. Ὁ κρατῶν ἀρχεὺς ἐπενεργεῖ διὰ πόρρω δρώσης δυνάμεως, ἣτις ἀπορρέει ἐκ τῶν ἀστέρων καὶ καλεῖται *Blas stellarum*. (*Blas meteoron* 1. 5) *Blas* ἐνόει ὁ Ἐλμόντιος ἠρεμαῖόν τι καὶ ἐλαφρὸν ὄν, δι' οὗ παράγεται κίνησις καὶ μεταβολή. *Gas* δὲ τούναντίον ξηρὰν ἀερώδη πνοὴν ἀναπτυσσομένην ἐν τῷ ψύχει καὶ μὴ μεταβαλλομένην εἰς ὑγρόν.

δους, τουτέστι τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς (anima sensitiva). "Αμα συντελεσθείσης τῆς τοιαύτης παρασκευῆς δημιουργεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἡ αἰσθανομένη ψυχὴ καὶ συνάπτεται μετὰ τοῦ σώματος¹. Ἐδρεύει δὲ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ κεντρικῷ ὄργάνῳ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τῷ στομάχῳ, ἐξ οὗ ἐκπέμπει διὰ τοῦ ἀρχέως εἰς ὅλον τὸ σῶμα τὰς φωτεινὰς αὐτῆς καὶ ζωτικὰς ἀκτῖνας, ὡς καὶ τὰ ζωτικὰ πνεύματα τὰ ἐκ τοῦ αἵματος διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἐπιδράσεως σχηματιζόμενα². ἔχει τὴν φύσιν τοῦ φωτός καὶ τούτου ἕνεκα δὲν εἶναι ἀνώλεθρος καὶ ἀθάνατος ἀλλὰ σβέννυται ὡς φῶς ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ σώματος³.

Ἄθάνατος ψυχὴ. Πλὴν τῆς αἰσθητικῆς ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἀθάνατος ψυχὴ, ὁ νοῦς (mens), δι' οὗ τελειοῦται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις. Ἡ ἀθάνατος ψυχὴ εἶναι ἀληθινὴ οὐσία, ἀπλῆ καὶ ἀμερῆς ὑπόστασις, δημιουργεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ συγχρόνως μετὰ τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς καὶ ἐνοῦται μετὰ τοῦ σώματος⁴. Ἡ μὲν αἰσθητικὴ ψυχὴ ἔχει (ὡς καὶ παρὰ τοῖς ζώοις) διακεκριμένας τρεῖς δυνάμεις, τὴν μνήμην, τὸ λογικὸν καὶ τὴν βούλησιν, ἡ δὲ ἀθάνατος (ὁ νοῦς) εἶναι εἰκὼν τοῦ θεοῦ καὶ γινώσκει τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ ἐμμέσως διὰ συλλογισμῶν ἀλλὰ ἀμέσως διὰ τῆς νοητικῆς ἐποπτείας⁵. Ὁ ἀθάνατος νοῦς συνάπτεται στενότατα μετὰ τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς⁶ καὶ οἰκεῖ ἀμέσως ἐν αὐτῇ, ὥστε ἐδρεύει ὡσαύτως ἐν τῷ στομάχῳ· διήκει διὰ τῆς ψυχῆς καὶ ἐμποιεῖ τρόπον τινὰ εἰς ταύτην τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωτικὴν δύναμιν, ἀνυψοῖ ἐκείνην καὶ ποιεῖ ὄργανον αὐτοῦ⁷. Εἰρήσθω δὲ

1. Ὁ ἀρχεὺς οἶονεὶ κατατήκεται ἐν τῇ αἰσθητικῇ ψυχῇ, ἀφιεροῦται ὅλως εἰς ταύτην καὶ γίνεται ὄργανον αὐτῆς. (Sedes animae, n. 10).

2. Αὐτ. n. 6. 12. 32.

3. Form. ort. n. 81 καὶ 82 Sedes animae 5. 20.

4. Form. ortus n. 71. 81. Imago mentis n. 9 καὶ ἐξ. 11. 38. Sed. animae, n. 23. De immort. anim. n. 14.

5. Venat. scient. n. 1 20. 34. ἐξ. Imago ment. n. 6. 22. 29. Τὸ ἀθάνατον πνεῦμα εἶναι καθαρὸς νοῦς καὶ ἅμα βούλησις καὶ ἀγάπη, ἅτινα συνάπτονται μετ' ἀλλήλων εἰς μίαν οὐσίαν. (Imago ment. n. 31. ἐξ. 38).

6. Ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ νοεῖ καὶ βούλεται ἐξ ἰδίας δυνάμεως, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ δ' ὁμῶς αὐτῆς διαφωτίζεται ὑπὸ τοῦ νοῦ, ὡς τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ ἡλίου. (Ment. compl. n. 8. Intel. Adam. n. 13).

7. Sed. animae n. 19. 32. 17 ἐξ.

ὅτι ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ ἐπεγένετο εἰς τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας πτώσιν. Ὁ πρῶτος δηλαδὴ ἄνθρωπος εἶχε τὸ κατ' ἀρχὰς τὸν ἀθάνατον νοῦν, ὅστις ἐκυβέρνηα τὸ σῶμα ἀμέσως διὰ τοῦ ἀρχέως ἄνευ ἀνάγκης τῆς μεσολαβήσεως αἰσθητικῆς ψυχῆς· ἐγίνωσκε τὴν ἀλήθειαν ἀπόνως, ἀμέσως καὶ ἄνευ συλλογισμοῦ. Ἀμαρτήσας ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος προσέλαβε τὴν αἰσθητικὴν ψυχὴν, ἣτις κατέστη δεσποτικὴ τοῦ σώματος ¹, περιεκάλυψε καὶ ἀπεκοίμισε τὸν νοῦν. Ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ ἐπήγαγε τὴν ζωώδη ἐπιθυμίαν καὶ τὴν γέννησιν καὶ ἔπαυσε τὴν ἀθανασία τοῦ σώματος ². τότε ἀντὶ τῆς ἀμέσου γνώσεως τοῦ νοῦ ἐπεγένετο ἡ ἔμμεσος διανόησις τῆς ψυχῆς καὶ ὅλως ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐλωβήθη καὶ διεφθάρη ³. Ἡ ἀναγέννησις τοῦ ἀνθρώπου συντελεῖται μόνον διὰ τῆς θείας χάριτος, καθ' ἣν ὁ νοῦς ἀπαλλάττεται τῆς κυριαρχίας τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς καὶ ἀνακτᾶται τὸν ἀρχέγονον χαρακτῆρα τῆς θείας εἰκόνας. Τοῦτο δὲ γίνεται κατὰ τρόπον μυστικὸν θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν, καθ' ὅσον γινώσκεται ἡ καθαρὰ ἀλήθεια καὶ καθαίρεται ὁ νοῦς ⁴.

Μαγεία. Οὐχ ἤττον ἐπελάβετο ὁ φιλόσοφος τῆς μαγείας καὶ τῆς ἀστρολογίας. Τὴν μαντείαν νοεῖ ὡς δύναμιν, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ ὡς ἐγκλείουσα τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ καὶ ἐπομένως ἔχουσα ἀρχῆθεν σύμφυτον τὴν γνῶσιν πάντων ἐπιδρᾷ διὰ τοῦ πνεύματος αὐτῆς (τοῦ νοῦ) ἐπὶ τὸ ἴδιον σῶμα, ὡς καὶ ἐπὶ ξένα σώματα καὶ πνεύματα (νοῦς). Ἡ δύναμις αὕτη καὶ ἐπιστήμη δὲν ἠφανίσθη ἔνεκα τῆς ἁμαρτίας ἀλλὰ μόνον ἐναρκώθη, ἐνδέχεται δὲ νὰ ἀφυπνισθῇ ἢ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. (Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἀποβαίνει μαγγανεία, ἀγυρτεία). Ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἀνθρώπων διεγείρεται ἡ δύναμις ἐκείνη, ἐὰν τύχωσιν ὄντες μύσται τῆς

1. Ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ εἶναι τῷ ἀνθρώπῳ ἀρχὴ τῆς ἐγώτητος, ἣτις δὲν συνάδει πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ νοῦ ἀλλὰ τοῦναντίον ἀντίκειται αὐτῇ. (Auct. confess. n. 6 ἐξ.)

2. Intel. Adam. n. 6. Nex. sens. et ment. n. 6. 9. Sed. anim. n. 24.

3. Venat scient. n. 9. 11. Sed animae n. 24 ἐξ.

4. Venat. scient. n. 9. 11.